

УДК 81'367.625:821.161.2-09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/33.215732>**Олександра ОГРИНЧУК,***orcid.org/0000-0002-9188-7190*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри мовознавства

Івано-Франківського національного медичного університету

(Івано-Франківськ, Україна) *olesis@ifnmu.edu.ua***ПОЕТИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ОБРАЗНА МОДЕЛЬ СВІТУ**

Стаття присвячена дослідженню лінгвопоетичних та текстолінгвістичних особливостей дієслів та дієслівних повторів у системі поетичних текстів М. Бажана й І. Драча. З урахуванням нових напрямів, підходів у сучасній лінгвістичній науці в останні десятиліття уточнено такі ключові поняття, як «текст», «поетичний текст»; зазначено переваги комунікативно-функціонального підходу до його вивчення; вказано константні ознаки тексту та текстові категорії; окреслено поняття стилю, ідіостилу, ідіолекту; описано аперцепційну модель декодування текстових структур. Функціонально-експресивну природу дієслова як лексико-граматичного класу слів, що має розгорнуту систему особово-способових та видо-часових морфологічних форм, простежено на матеріалі поетичних текстів М. Бажана й І. Драча. Аналіз мовно-виражальних особливостей дієслівних категорій способу, часу, виду й особи підтвердив їхній виразний семантико-естетичний потенціал у досліджених текстах та засвідчив певні пріоритети письменників у вживанні дієслівних форм. З'ясовано художньо-виражальні властивості дієслівних повторів як стилетвірного компонента у віршових творах М. Бажана й І. Драча; виявлено й охарактеризовано різні типи лексико-дієслівних повторів, їх функціонування в тексті, контекстуальне значення, стилістичні відтінки; встановлено переваги того чи іншого різновиду повторів в ідіостиліях обох письменників. У процесі аналізу було розроблено й уточнено теоретичні засади лінгвопоетичного аналізу художнього тексту, які доповнюють і розвивають засвідчені в сучасних мовознавчих розвідках механізми текстотворення на лексико-семантичному, морфологічному, стилістичному й інших рівнях.

Ключові слова: лінгвопоетика, лінгвістика тексту, поетичний текст, дієслово, категорії способу, виду, часу та особи, дієслівний повтор, ідіостиль, М. Бажан, І. Драч.

Oleksandra OHRYNCHUK,*orcid.org/0000-0002-9188-7190*

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Linguistics

Ivano-Frankivsk National Medical University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *olesis@ifnmu.edu.ua***POETIC TEXT AS A IMAGINATIVE MODEL OF THE WORLD**

The article is designed to study linguo-poetic and text-linguistic features of verbs and verb iterations in the poetic texts of M. Bazhan and I. Drach.

Advantages of linguo-poetic approach, which gives possibility to define, how linguistic unit is included by the author in the process of word-artistic creative work, provides creation of aesthetic effect, structural and semantic integrity of the text is substantiated in the thesis. Linguistic and stylistic approach doesn't give us comprehensive answers to the question about notional, structural and communicative organization of the text, that is why today they become a prerogative of linguo-poetics and linguistics of text.

Taking into account new directions, approaches in modern linguistic science in the last decades, such key concepts as "text", "poetic text" were specified; advantages of communicative functional approach to its study were specified; constant features of text and text categories were specified; style, idiostyle, idiolect concept was defined.

At determining the poetic text, we proceed from the fact that this is a special semiotic system, which has its own laws of formation of self-organization. Decoding the poetic text takes into consideration apertception moments of each word in the works of writer, who, staying within the limits of national-language picture of the world, creates a unique linguistic world according to his world view, his own psychology, philosophy. Let us motivate the use of idiostyle concept, closely connected with the author's image, which we understand as a "word- conversational structure", which permeates all work and leads to comprehensive study of literary text.

Linguostylistic verb potential as lexicogrammatical word class, which has detailed system of personal-methodical and kind-time morphological forms was analyzed in the work; figurative and expressive features of verbal categories of manner, time, kind and person were tracked in the poetic texts of M. Bazhan and I. Drach; certain writers' priorities in use of one or another verbal form were revealed.

An important means of actualization of poetic content, dynamization of descriptive world, which assists the reader to focus attention on one or another reality, actions, feelings, and provides a link between the parts of the text, is repetition. Decoding of the poetic texts of M. Bazhan and I. Drach provided considering different apperception moments of verbal repetition.

Key words: *linguopoetics, text linguistics, poetic text, verb, verbal categories, lexical verbal repetition, idiostyle, M. Bazhan, I. Drach.*

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть активізується функціональний підхід до тексту, прихильники якого намагаються вирішити питання, пов'язані із суб'єктом (автор тексту), адресатом (читач) та головне – їхньою взаємодією в акті комунікації. Значною мірою стосується це поетичних текстів як своєрідної цілісної образної моделі світу, що репрезентує індивідуальний світ автора, його мислення та світобачення. Цим зумовлена актуальність і своєчасність даного дослідження, виконаного з урахуванням досягнень сучасної мовознавчої науки, набутих у процесі зміни наукових лінгвістичних парадигм, що відбувається з кінця ХХ ст. Отже, позитивною рисою роботи є проєкція векторів дослідження та зроблених висновків на різні галузі пізнання: поезику, лінгвопоезику, лінгвістику тексту, літературознавство тощо.

Аналіз досліджень. Аналіз матеріалу базується на використанні низки методів, що дало змогу реалізувати мету роботи – дослідження лінгвопоезики художньої природи дієслова і функціональних особливостей дієслівного повтору як важливого семантично значущого засобу творення естетичного цілого. Дослідницький інтерес до дієслова зумовлений насамперед тією важливою роллю, яку ця частина мови виконує в тексті завдяки розгалуженій системі дієслівних категорій і багатогранності семантико-стилістичних функцій. Мовностилістичні особливості дієслова в художньому тексті неодноразово були предметом вивчення. Окремі питання розглядали Р. Якобсон, В. Виноградов, В. Григор'єв, Н. Арутюнова, В. Русанівський, О. Бондарко, І. Вихованець, М. Шведова, П. Дудик, Н. Мединська, В. Гумовська.

Мета статті – дослідження лінгвопоезики художньої природи дієслова і функціональних особливостей дієслівного повтору як важливих семантично значущих засобів творення естетичного цілого, формування змістової структури поетичних текстів М. Бажана й І. Драча.

Сучасна лінгвістика спрямована на вивчення багаторівневої природи мовних явищ та їх зв'язку з людиною, культурою, свідомістю. Така переорієнтація науки характерна не лише для лінгвістики, але й для всієї гуманітарної сфери. Відхід від формально-логічних принципів і зміна ключових векторів на антропоцентричні окреслилися у другій половині ХХ ст., а початок ХХІ ст. став епохою фундаментального перегляду більшості наукових здобутків у цій сфері знань. У зв'язку із цим раніше вивчені лінгвістичні об'єкти, яким у свій час було присвячено багато праць, отримали нове висвітлення та тлумачення. До таких об'єктів належить і текст, витоки якого сягають ще праць Аристотеля й інших давньогрецьких дослідників, хоча кожна епоха доповнює новим змістом знання про природу художнього тексту.

Текст досліджували І. Гальперін, В. Гак, Г. Колшанський, В. Одинцов, С. Гіндін, З. Тураєва, О. Москальська, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, В. Калашник та інші. Основи лінгвопоетичного аналізу тексту були закладені у працях О. Потебні, В. Виноградова, Г. Винокура, Л. Булаховського, Г. Золотової, В. Задорнової, І. Ковалика й інших. Відомо багато різних підходів до вивчення тексту, що зумовило велику кількість його дефініцій (М. Бахтін, Р. Барт, Г. Сорокін, В. Красних, Ю. Лотман, Н. Слухай, А. Мойсієнко, А. Загнітко, Т. Радзівська, Г. Сюта, Л. Мацько, М. Мишкін, О. Семенець, Н. Бойко).

Варто зауважити, що в останні десятиліття в наукових розвідках у галузі поезики, лінгвопоезики, лінгвістики тексту, а також когнітології, лінгвопсихології, семіотики застосовують інші підходи до аналізу художнього тексту, наповнюють його новим онтологічним змістом і осмислюють в ньому природу людського світосприйняття навколишнього світу. Зокрема, особливу увагу приділяють процесам породження та розуміння тексту в когнітивному і соціокультурному аспектах, розглядають його з позицій комунікативного спрямування.

Багаторівневою, розгалуженою структурою зі складною внутрішньою організацією є поетичний текст. Ступінь складності цієї структури породжує низку дискусійних проблем, пов'язаних зі структурно-семантичною організацією тексту, актуалізацією поетичного змісту, забезпеченням емоційно-експресивного забарвлення, вирішення яких передбачає дослідження різних мовно-виражальних засобів. У межах таких засобів передусім привертають увагу дієслівні форми в різних особово-способових та вищо-часових формах і лексико-семантичний дієслівний повтор. Погляди

на повтор як семантично й естетично вагомий елемент, що бере участь у формуванні змістової структури тексту, представлені у працях О. Беке-тової, Ю. Скребньова, Б. Мейлаха, О. Кубрякової, І. Арнольд, Л. Пришляк, І. Синиці, І. Гуцуляк, Т. Беценко. У різний час у центрі наукових інтересів перебували звукові, лексичні, синтаксичні, лексико-морфологічні, повні і часткові, контактні та дистантні, інші повтори. В останні десятиліття активізувався інтерес до лексико-семантичних повторів, які можуть виражатися різними частинами мови. Важливим засобом інтенсифікації семантики, пов'язаної з темою й ідейним змістом твору, забезпечення динамізму оповіді виступають дієслівні повтори як один зі способів індивідуально-авторського естетичного освоєння дійсності.

Дослідницький інтерес до дієслова зумовлений насамперед тією важливою роллю, яку ця частина мови виконує в тексті завдяки розгалуженій системі дієслівних категорій і багатогранності семантико-стилістичних функцій. Мовностилістичні особливості дієслова в художньому тексті неодноразово були предметом вивчення. Окремі питання висвітлювали Р. Якобсон, В. Виноградов, В. Григор'єв, Н. Арутюнова, В. Русанівський, О. Бондарко, І. Вихованець, М. Шведова, П. Дудик, Н. Мединська, В. Гумовська. Дієслова в художньому тексті прогнозують відповідну реакцію адресата, впливають на його почуттєву сферу. Асоціативно-образний потенціал дієслова значною мірою виявляється в лексико-семантичних повторах.

Поява нових напрямів, підходів у сучасній лінгвістичній науці в останні десятиліття (комунікативний, антропоцентричний, когнітивний тощо), прагнення до всебічного аналізу тексту зумовили перегляд усталених поглядів на нього. У працях, що з'явилися в останні десятиліття, науковці приділяють все більше уваги проблемам відношення між організацією тексту та системністю мовних засобів, між закономірностями їх використання в тексті і способами втілення думки у слові, між колективним та індивідуальним знанням, між індивідом і культурою, до якої він належить.

Переваги лінгвопоетичного підходу до аналізу тексту, зазначені в різний час В. Виноградовим, Г. Винокуром, В. Задорновою, С. Єрмоленко й іншими, дають змогу з'ясувати, як мовна одиниця включається автором у процес словесно-художньої творчості, забезпечує створення естетичного ефекту, структурно-семантичної цілісності тексту. Зазначимо, що лінгвостилістичний підхід не дає вичерпних відповідей на питання про смислову,

структурну і комунікативну організацію тексту, які в сучасному українському та світовому мовознавстві стають прерогативою лінгвопоетики і лінгвістики тексту.

У статті схиляємося до думки, що текст – це складна багатоаспектна система, якій притаманні глибинні параметри і яка не може бути описана за допомогою лише одного методу. Важливу роль у формуванні смислу тексту відіграють текстові категорії, передусім такі, як інформативність, когезія, когерентність, континуум, модальність та інші.

Серед різних типів текстів особливе місце посідає художній як комунікативно спрямований вербальний твір, наділений естетичною цінністю, що виявляється у процесі його сприйняття. Художній текст як образна модель світу завжди передбачає творче, особистісне прочитання-декодування, у якому значну роль відіграє певний життєвий культурно-естетичний досвід індивіда. Особливою семіотичною системою, що має власні закони формування та самоорганізації, є поетичний текст. Декодування поетичного тексту передбачає врахування аперцепційних моментів кожного слова в текстовій структурі.

Сучасні дослідження художнього (поетичного) тексту спрямовані на комплексне вивчення лексичного, граматичного, синтаксичного мовних рівнів як таких, що тісно взаємодіють і взаємозумовлюють один одного. Саме такий підхід забезпечує всебічне вивчення мовної одиниці у складі цілого. Кожний письменник, перебуваючи в межах національно-мовної картини світу, творить неповторний мовний світ відповідно до свого світосприйняття, власної психології, що дозволяє говорити про його ідіостиль.

Отже, стиль трактуємо як антропоцентричну філософсько-естетичну категорію, пов'язану зі структурою авторської свідомості, її філософськими, релігійними, естетичними й іншими орієнтирами, що обов'язково знаходить свій матеріальний вияв у слові. Під індивідуально-художнім стилем письменника, поділяючи думки інших науковців, розуміємо систему мовних засобів (лексичні, морфологічні, синтаксичні, фонетичні, орфоепічні, інтонаційні, символічні, стилістичні), яка постає внаслідок відбору і творчого використання різних мовних явищ не тільки для вираження певного змісту, але й для естетичного впливу на читача.

Різні аспекти проблеми ідіостилів розглядали у своїх працях як українські, так і закордонні лінгвісти (С. Єрмоленко, Н. Дужик, Т. Єщенко, М. Крупа, П. Гіро, В. Виноградов, В. Григор'єв, В. Леденцова, Л. Разіна й інші).

Віддаємо перевагу визначенням, згідно з якими ідіолект – це сукупність формальних і стилістичних особливостей, характерних для мови окремої людини (Струганець, 2000: 24), а ідіостиль – це насамперед індивідуальні особливості використання мовних засобів письменником (Леденева, 2006: 39–41).

Уважаємо, що немає підстав для повного отожднення ідіолекту й ідіостилю. У результаті проведеного аналізу цих понять перевагу віддаємо терміну «ідіостиль» як більш поширеному в лінгвістичній поетиці. Саме ідіостиль виступає рушійною силою розвитку стильової системи мови, індивідуальних утворень, які виконують естетичну чи пізнавально-інформативну функцію в художньому тексті.

Поняття ідіостилю тісно пов'язане з образом автора, який розуміємо як «словесно-мовленнєву структуру», що пронизує художній твір та спрямовує на комплексне дослідження художнього тексту.

У результаті проведеного аналізу експресивного потенціалу дієслова як лексико-граматичного класу слів, що має розгорнуту систему особово-способових та видо-часових морфологічних форм, простежуємо функціональні особливості дієслівних категорій способу, часу, виду й особи в поетичних текстах М. Бажана й І. Драча в зіставному аспекті.

Ми розглядаємо дієслово як одну із центральних частин мови, що не тільки несе ознаки буття, але і є ключовим елементом реалізації людської субстанції в конкретному просторі та часі, має широкий експресивний діапазон. Мовно-виражальний потенціал дієслів міститься в їхній семантиці і розгорнутій системі морфологічних категорій, представлених різними способовими, видо-часовими й особовими формами.

Зазначимо, що лінгвостилістична природа категорії способу в поетичних текстах М. Бажана й І. Драча характеризується потужною експресивністю й емоційністю. З'ясовано, що переважають дієслівні форми дійсного способу, які означають реальні дії, що відбуваються в різній часовій площині: *Осінь скиглисть у повітрі, / Розшумілось поле золотим потоком* (М. Бажан).

Власне формами наказового способу обидва письменники досягають особливої смислової експресії та напруги, створюють частіше не розповідь-опис, а діалог з уявним адресатом. Форми наказового способу дієслів у досліджених текстах можуть виражати: наказ, прохання, пропозицію, побажання, благання тощо. Пор.: *Пильний, стерничий! Вітер кружить тут, / І гостру хвилю зводить Тарханкут* (М. Бажан) і *(Скільки*

з Шевченка шапку. Та отого дурного козуха. / Відкрийте в нім академіка (І. Драч). З'ясовано, що різними експресивними відтінками характеризуються форми доконаного й недоконаного виду наказового способу. Зокрема, у поетичних творах І. Драча дієслова недоконаного виду частіше виражають прохання або пораду (*Беріть сонця – кладіть мені серця, / Як мідяки з осугою-турбою*), а в поезії М. Бажана – наказ, причому в досить категоричній формі (*Мовчи, юродива примаро, мовчи!* <...>). По-різному значення наказового способу есплікується за допомогою часток. Для М. Бажана такими частками є передусім *хай, нехай, же, -но*, а для І. Драча – *дай, бодай, -но*.

У поетичному доробку М. Бажана й І. Драча виявлено чимало дієслівних форм умовного способу, що реалізують значення повної і відносної умовності. Певну специфіку в уживанні форм умовного способу засвідчує використання частки *б (би)*. Встановлено, що більшою виразністю, образністю позначені контексти, у яких ця частка перебуває у препозиції до дієслова або в постпозиції та в препозиції водночас: *Я випив би небо до денця, <...> / Журу перепив би зором, а в зір би взяв зір на сто гін <...>* (І. Драч).

Саме вживання інфінітивів у значенні наказового й умовного способів поширене в обох поетів, що помітно динамізує текст: *Все обійти і все знайти!* (І. Драч) або *Криком би груди роздerti, / Роздрятати зойком ніч* (І. Бажан).

Зафіксовано випадки транспозиційних переходів, наприклад, коли автори послуговуються формами умовного способу для вираження послабленого значення апелятивності: *Батько статечно навпроти, <...> / Сказавши дядькові просто: / «Таж ти, Зінько, охолов би!»* (І. Драч).

Простежуємо також функціонально-семантичне навантаження видо-часових форм дієслова. Стилiстично маркованими у творчості обох авторів є форми теперішнього історичного часу, які зазвичай реалізуються тоді, коли письменники переносяться думками в минуле і у спогадах відтворюють у плані теперішнього події минулого (виявлені в таких творах, як «Міцкевич в Одесі», «Італійські зустрічі», «Уманські спогади» М. Бажана, поезії «Пам'яті Василя Шукшина» І. Драча).

Щодо форм минулого часу доконаного виду, то вони у проаналізованих текстах реалізують два види значень – перфектне (пов'язане з теперішнім часовим планом) і аористне (не пов'язане). Причому І. Драч частіше використовує форми з перфектним значенням (*Поруч з темінню став на порозі, / І світла пучок веде мене в хату <...>*), а М. Бажан – з аористним (*Блиск і свист про-*

тнули смерк, / Жар сузір померк). Зміщення часової перспективи засвідчують поєднання форм минулого часу доконаного й недоконаного виду: Пор.: *Ламали людям ми горби, / Щоб вирівнять хребти. / Коли ж зламався, то впади* (М. Бажан).

Сфокусовано увагу також на формах майбутнього часу та встановлено певні пріоритети в їх використанні. Так, І. Драч здебільшого вживає форми доконаного виду, а М. Бажан – як доконаного, так і недоконаного. Емоційною напругою позначені контексти з дієслівними формами майбутнього часу, що зазнали відповідних композиційно-семантичних трансформацій. Наприклад, які вживаються для вираження «наказу в легкій формі»: *Покличем сюди усе людство / На цю благородну роботу / І атомний гриб закопаєм / В найглибшу нору-конуру* (І. Драч).

Характерною особливістю досліджених текстів є використання особових форм модальних дієслів теперішнього часу в поєднанні з інфінітивом для вираження дій, що мають відбутися в майбутньому. Наприклад, у «Баладі двох» І. Драча: *І мусиш слово розстріляти, / Бо в серці мужності нема*.

До семантично містких у поетичному тексті належить категорія особи, розгляду якої присвячено третій підрозділ. З'ясовано, що в досліджених текстах, як і в лінгвопоетиці, реалізуються два способи вираження особовості – нейтральний і експресивний. Експресивний спосіб представлений дієсловами в означено-особовому, неозначено-особовому й узагальнено-особовому значенні. Встановлено, що в поетиці М. Бажана поширеними є передусім дієслівні форми, ужиті в означено-особовому значенні, реалізовані у відповідних односкладних реченнях: *Дивлюсь з любов'ю в далеч степову <...>* Тоді як у творчості І. Драча переважають дієслівні форми в неозначено-особовому значенні: *Гордяка був <...> / Пекельним був, тож нарекли Холодним*.

Транспозиційний потенціал особових форм у поетичних творах М. Бажана й І. Драча засвідчує вживання одних форм у значенні інших. Активною щодо транспозиційних переходів є насамперед друга особа. Пор.: *Я запитав: / – Ви хто такий, <...> / Чому Ви не спите, / і хто вас пробудив?* (М. Бажан) і *Ваша усмішка – Ваша загадка, Олесю, / Вашу лагідну усмішку – варту вуст – / Як Ви змогли пронести крізь фронти <...>* (І. Драч).

Функціональні особливості особових форм дієслова були докладніше розглянуті на прикладі поезій «Думи про тебе» М. Бажана і «Кам'янець-Подільський» І. Драча. Їх аналіз показав, що обидва письменники широко використовують різні

особові форми, які несуть важливе смислове навантаження у творі, вносять у текст експресію, динамізують оповідь та визначають специфіку індивідуально-авторського світобачення.

Проаналізовано повторювані дієслівні одиниці в поезіях «Клич» М. Бажана та «Київське небо» І. Драча.

Повтор у роботі тлумачимо як стилістичну фігуру (прийом), що вживається для підсилення експресивності мови, формує внутрішню ритміку вірша, сприяє створенню ампліфікативного ефекту почуттів, емоцій, переживань та є одним із засобів створення цілісного когерентного тексту. У лінгвістичній літературі знайшли відображення різні характеристики повтору як художньо-виражального елемента у структурі художнього тексту. Важлива роль повтору в поетичному тексті зумовлена його функціями, експресивною, прагматичною, ритмомелодійною тощо.

Для аналізу вибираємо насамперед лексико-семантичний (термін А. Загнітка) дієслівний повтор (лексичний дієслівний, лексико-дієслівний). Повторюване дієслово в тексті є тим індексом, сигналом, який збуджує у свідомості низку асоціацій, активізує свідомість читача, моделює предметно-явищний ряд і об'єднує в єдине ціле, формує естетичний образ, який повинен рецептуватися читачем. Лексико-семантичний дієслівний повтор, як і інші повтори, може бути контактним, дистантним і комбінованим, тотожним, синонімічним і антонімічним, дво-, трикратним і багатократним. Розгляду цих питань присвячено перший підрозділ.

Визначаємо типологію дієслівних повторів в індивідуально-авторській мові, аналізуємо їхні лінгвовиражальні особливості та з'ясовуємо їхню роль як стилетвірних компонентів в окремо взятих поетичних текстах М. Бажана й І. Драча.

У проаналізованих творах по-різному представлені контактні і дистантні різнократні лексико-дієслівні повтори. Зокрема, встановлено, що в текстах обох письменників досить поширені контактні двократні повтори: *Звели шмагать оскаженіло – / Та не вели чекать, чекать!* (М. Бажан); *За бабу Танасину й за Килину / Відповідай, відповідай, калино <...>* (І. Драч). Щодо дистантних повторів, які регулюють темпоритм оповіді, виділяють найсуттєвіші моменти в поезії, дозволяють виявити ключові поняття в тезаурусі митця, то двократні й трикратні характерні передусім для ідіостилю М. Бажана (*Проходили роки. Проходили онуки / На ті поля, де вмер достойно дід <...>*), а багатократні – для віршів І. Драча (*Летять стежини до Дніпра, / Летять хмарки, летять дороги, / Зібгавши куряву під ноги*).

Переважають у досліджених текстах тотожні лексико-дієслівні повтори, які нерідко виконують функцію дієслівної анафори, передусім у поезиці М. Бажана: *Крутись, скажений феєрверк, / Крутись, скажений цирк*. У Драчевій поезії частіше функціонують синонімічні повтори, змодельовані за допомогою контекстуальних синонімів, які репрезентують індивідуально-авторське світобачення: *Витни гидь мою, вижери жаром, / Прокони, прогрити, протопчи <...>*. Аналіз поетичних текстів засвідчив ампліфікацію та градацію синонімічних повторів, що підсилює почуття, надає текстам особливого смислового забарвлення, створює певний негативний чи позитивний настрій: *Боже, це ми українці / Самознуцаємось, самокатуємось / Самовбиваємось, розпинаємось <...>* (І. Драч); *Громopodobне слово в ній / І гряне, й вибухне, і здвигне <...>* (М. Бажан). Поширеним у досліджених текстах є також антонімічний повтор, який у творах І. Драча нерідко набуває афористичного відтінку: *Я не знаю, хто йде, та знаю я – зло несе його поява* (М. Бажан) або *Бити чи не бити – ось питання!* (І. Драч).

Здебільшого повтори виражені предикатами на позначення руху, стану, які вказують на інтенсивність дії: *Кобзар ішов по винищеній ниві, / По згарищу розтерзаних долин, / Весь білий, світлий, сріберний і сивий, / Ішов по чорних кучугурах він* (М. Бажан). У поезиці І. Драча вони часто оживляють, одухотворяють предметно-матеріальний світ та світ природи, надають йому антропоморфних характеристик: *Гречка передавала її гороху і просу. / Пишениця передавала її жити й вівсу*.

Аналіз мовно-виражальних особливостей повторюваних дієслівних одиниць у поетичних текстах М. Бажана й І. Драча засвідчив, що поширені насамперед повтори, компонентами яких є однакові видо-часові або особово-способові форми дієслів. Хоча наростання напруги забезпечують якраз ті повтори, що містять різні форми дієслів. Пор.: *Живи, дух життєдайний, / дух творчості людської, / Живи, життя безсмертне <...>* (М. Бажан) і *Я вийшла з тебе і йду в тебе, море* (І. Драч).

Важливе функціональне навантаження несуть повтори, що втілюють транспозиційний потенціал дієслова, зокрема у творах І. Драча: *Було, як сяде, то й струна кипить, / Та як зашкряба, ридма як затужить, / То плачуть всі, а він і плаче, й кпить, Бо з нього був гординя пишний дуже*.

Виявлено також чимало дієслівних лексико-семантичних повторів з узагальнено-імперативним значенням, репрезентованих інфінітивами: *Зречевлювати труд, / Зречевлювати мисль, / Утілювати слово / В строфі поем <...>* (М. Бажан).

Окремий підрозділ присвячено дослідженню дієслівних повторів у поезіях «Клич» М. Бажана та «Київське небо» І. Драча. У цих творах, об'єднаних спільною воєнною тематикою, було виявлено багато різних за семантико-граматичними особливостями повторів. З'ясовано, що вживання тих чи інших дієслівних повторів у вказаних віршових текстах визначається рівнем їхнього психологізму, їхнім зв'язком із фольклором, наявністю певних лейтмотивів тощо.

Висновки. Важливим засобом створення цілісного когерентного тексту виступає повтор як явище не випадкове, зумовлене ідейно-художнім задумом автора, його прагненням акцентувати увагу на окремих художніх деталях, словах, образах, думках. У статті простежено специфіку лексико-семантичного і лексико-морфологічного дієслівних повторів, які можуть бути контактними, дистантними і комбінованими, тотожними, синонімічними й антонімічними, дво-, три- і багатократними.

Отже, проведені спостереження, здійснені на матеріалі віршових творів М. Бажана й І. Драча, засвідчили, що дієслово є важливим засобом інтенсифікації семантики, забезпечення динамізму оповіді, а дієслівний повтор – один із прийомів, що організовує текстову структуру в єдине ціле, актуалізує поетичний зміст. Як носій динамічної й експресивної ознаки дієслово (увесь спектр його категорій) є важливим компонентом в аперцепційній системі тексту. Повтори, виражені дієслівними формами, належать до яскравих зображально-виражальних засобів поетичної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Леденева В. Идиостиль (к уточнению понятия). *Филологические науки*. 2006. № 4. С. 39–41.
2. Струганець Л. Культура мови : словник термінів. Тернопіль : Навчальна книга ; Богдан, 2000. 88 с.

REFERENCES

1. Ledeneva V. V. Idiostyl (k utochnenu poniatia) [The idiostyle]. *Philological sciences*. 2006. № 4. pp. 39–41. [in Russian].
2. Struhanets L. V. Kultura movy [The language culture] : dictionary of terms. Ternopil : Navchalna knyha. Bohdan, 2000. 88 p. [in Ukraine].